

Ennen kaikki ei ollut paremmin

Nälkä ja taudit olivat ennen arkipäivää

- Leppävaarasta ei löydy tarkkoja tietoja
- Espoon pappien kronikka 1749-1801 kertoo

1749: 1. Vuodentulo oli tänä vuonna keskinkertainen. Tuomaan messun aikaan maksoivat rukiit 20 ja ohrat 15 kuparitaalaria tynnyriltä (1 tynnyri n. 165 litraa)

3. Helmi- ja maaliskuussa riehui malaria, huhti- ja toukokuussa sekä syyskuussa influenssa.

4. Elokuun 10 päivänä löi Kaukalahden rälssitalollinen Hans Hansson Sacka naapuriaan Erik Johansson Gesteriä multanuijalla selkään niin, että tämä kolmentoista päivän perästä kuoli.”

1776: 1. Heinäsato oli tänä vuonna, Jumalan kiitos, runsaampi kuin moneen vuoteen.

Kevätviljasato oli niinkään kohtalaisen hyvä, mutta syysviljasato ei tuottanut enempää kuin kolme jyvää. Syynä siihen oli pitkäaikainen suoja kynttilänmessun aikaan.

2. Merikalastus ei paljoa tuottanut eikä saaristokalastus liioin.

3. Keväällä riehuivat malaria, isorokko ja tuhkarokko, mutta sen jälkeen ei ollut erityisiä tauteja liikkeellä.

1787: 1. Niityt antoivat tänä vuonna, Jumalan kiitos, keskinkertaisen sadon, mutta ruislaihot, jotka kukkimisaikana kärsivät yöhallasta ja myrskysäästä, eivät tuottaneet enempää neljää jyvää. Ohrakin kärsi pahasti aikaisesta syyshallasta, ja herneen, joka märkyyden takia kasvoi liian reheväksi, halla vei kokonaan. Ruistynnyrin hinta oli Tuomaan päivän aikaan Helsingissä 3 riksiä 32 killinkiä ja ohratynnyrin 3 riksiä. (Riksi=riikintaaleri=48 killinkiä)

2. Kalastuksen tuotto oli tänä vuonna keskinkertainen.

3. Syksyllä ja talvella riehui isorokko, talvella myös yskä.

1763: 1. Ruissato oli useimmilla mitättömän pieni myöhäisestä kylvöstä, runsaista syyssateista sekä kevätkylmydestä ja –kuivuudesta johtuen. Viimeksi mainittu seikka sai aikaan myös huonon kevätiljasadon ja yleisen heinänpuutteen.

2. Silakan kevätkalastus oli ulkosaaristossa tuottavaa, mutta sisäsaaristossa huonoa.

3. Tuhkarokko ja vallankin isorokko riehuivat vuoden alusta syyskuuhun saakka surmaten kaikenikäisiä lapsia.

5. Elokuun 11 päivänä kello 3:n ja 4:n välillä iltapäivältä nousi lännestä paksu ja musta pilvi, joka tämän pitäjän itälaidalla sai aikaan voimakkaan ukonilman ja tavattoman raesateen. Kaikki leikkaamaton vilja hakkautui kokonaan maahan. Rakennusten katot joko rikkoutuivat rakeista tai lensivät alas.

Suomen suuret nälänhädät 1

- **1601: Suuri olkivuosi**
 - Sato menetettiin kokonaan – viljaa korvattiin oljella
- **Pieni jääkausi 1450-1850 Euroopassa**
 - Ilmasto kylmeni, lämpötila oli 2-3 astetta alle keskiarvon
 - Tulivuorenpurkaus Perussa
 - Nuijasota 1596-97 oli tuhonnut peltoja
 - Sigismundin ja Kaarlen valtataistelu lamautti yhteiskunnan - apua ei saatu
 - Leppävaaralainen Oldenburg teloitettiin Sigismundin kannattajana

Suomen suuret nälänhädät 2

- **1695-97: Pienen jääkauden pahin kylmyys**
 - Tulivuorien, mm. Heklan, purkaukset pimensivät auringon
- **Suuret kuolonvuodet**
 - Halla vei sadon useana vuonna
 - Sato menetettiin koko maassa
 - Syötiin pettua ja kaikkea mahdollista
 - Kerjäläislaumat levittivät sairauksia
 - Lavantautia ja punatautia
 - Taudit tappoivat enemmän kuin nälkä
 - Väkiluku 500 000, kuolleita 140 000

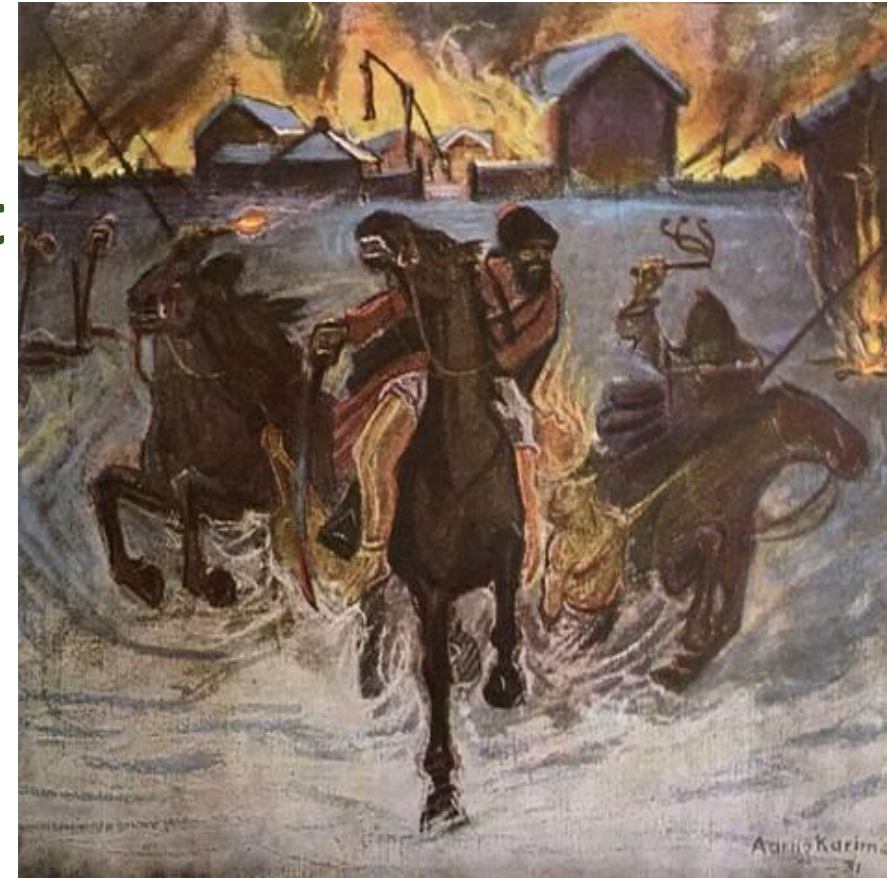
Suomen suuret nälänhädät 3

- **1866-67: Suuret nälkävuodet**
 - Suomen viimeinen laajamittainen nälänhätä
 - 150 000 eli 10 % väestöstä kuoli, puolet tauteihin, puolet nälkään
 - vrt. talvi- ja jatkosodassa 92 000 kaatunutta
- **Kylmyys ja hallat veivät viljan useana vuonna peräkkäin**
 - 1866 märkä kesä tuhosi perunan
 - Jäät lähtivät vasta kesäkuussa
 - Viljaa ei tuotu, kun satamat jäässä
 - Isot kansanjoukot lähtivät etelään
 - Lavantauti, punatauti ja hinkuyskä

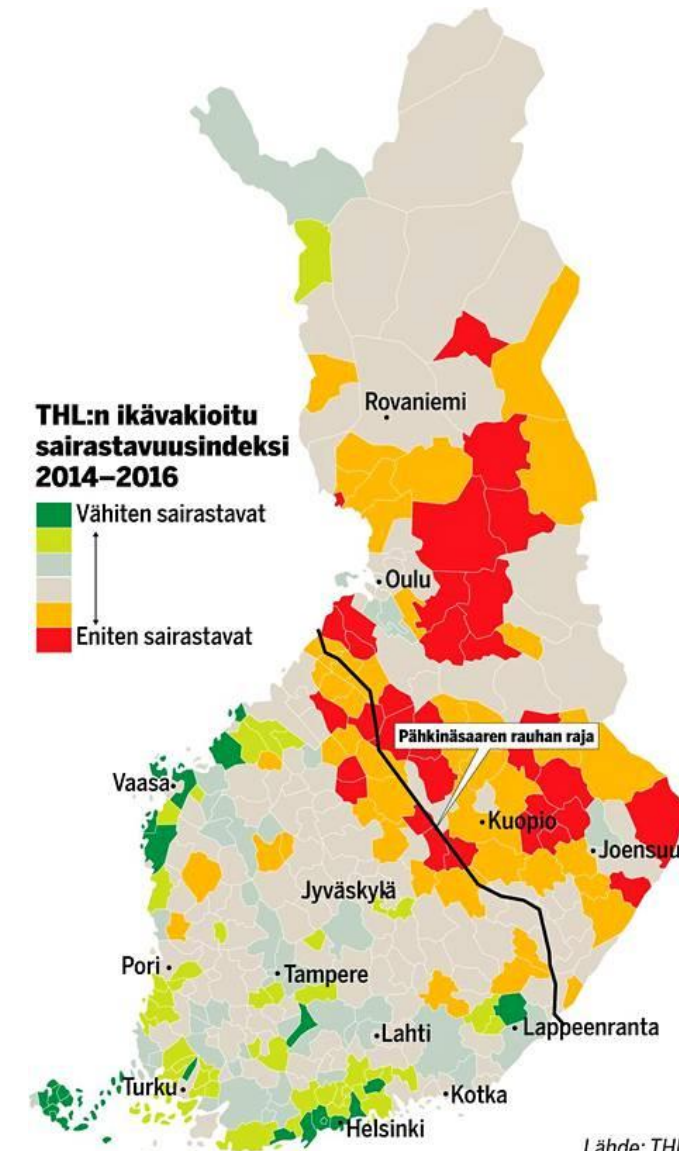
Sodan vaikutukset nälkään ja tauteihin

- **Jatkuva sotarasitus heikensi ruuan tuotantoa**
 - Talonpojat otettiin sotaväkeen
 - Tilat autioituivat ilman työntekijöitä
- **Sotaväki majoitettiin linnaleireihin**
 - Talonpojat ruokkivat sotilaat ja eläimet
- **Sotilaat toivat tauteja tullessaan kotiin**
 - Taudit levisivät sotaväen leireissä
 - Sodissa kuoli enemmistö tauteihin
- **Voittajalla "oikeus" ryöstää**
 - Tavaraa, eläimiä ja orjia

Suomen alueella käydyt sodat 1

- 1200-1300-luvuilla Länsi-Suomi liitettiin Ruotsiin ja Itä-Suomi Novgorodiin
- 1323: Pähkinäsaaren rauhan raja Ruotsin ja Novgorodin välillä
 - Edelleen murre- ja tautiraja
- Venäjä yhdistyi 1400 -luvulla valtioksi
- 1495–1497: ”Vanha viha”, sota Ruotsin ja Moskovan ruhtinaskunnan välillä rajoista
 - Olavinlinna rakennetaan Ruotsin suojaksi

Ruotsin suurvalta-asema 1600-luvulla

- Ruotsi kehitti tehokkaan hallinnon ja verotuksen
- Uudisti armeijaansa ruotuväkilaitoksella
- Talous ja hallinto militarisoitiin
 - Edut: Oikeusturva parani, koulutus kehittyi, aatelisto rikastui
 - Haitat: Verotus kiristyi, sota tappoi, talonpojista pulaa, säätyerot kasvoivat
- Itämeren suurvalta-asema perustui jatkuviin sotiin
- Suomi soti, Ruotsi rikastui

Suomen alueella käydyt sodat 2

- **1555-1557: Suuri Venäjän sota (rajasota)**
- **1570–1595: 25-vuotinen sota (raja ulotettiin Jäämereen)**
- **1610–1617: Inkerin sota**
- **1700–1721: Suuri Pohjan sota**
 - **Isoviha = venäläismiehitys**
 - Valtava hävitys koko Suomessa
 - Leppävaara tuhottiin kokonaan
 - ”Mäkkylässä ei ollut pystyssä mitään taloa muistuttavaakaan”
 - Nuoret vietiin orjiksi

Suomen alueella käydyt sodat 3

- **1741–1743: Hattujen sota**
- **Kosto Venäjälle Suuren Pohjan sodan tappiosta**
- **Venäjällä hallitsijan vaihdos: Yksivuotias keisari Iivana VI**
 - **Sodan ratkaisutaistelu Kampissa**
 - **Venäläiset hyökkäsivät Huopalahdesta**
 - **Saartoivat 16 000 ruotsalaista sotilasta**
 - **Pikkuviha = venäläismiehitys 1742-43**
 - **Suomea eikä Leppävaaraa ei hävitetty**
 - **Raja vedettiin Kymijokeen**
 - **Pyhtää / Ruotsinpyhtää**

Suomen alueella käydyt sodat 4

- **1788–1790: Kustaa III:n sota – toinen yritys kostaa tappiot**
 - Toisintokuu lamautti Ruotsin laivaston
 - Ruotsinsalmen 2. meritaistelun sankari oli Carl Cronstedt
 - Mäkkylän isäntä 1804-1814
- **1808–1809: Suomen sota**
 - Armeijan sotapäällikkönä Nathanael Klercker
 - Mäkkylän isäntä 1793-1803
 - Suomen Suurruhtinaskunta

Suomen alueella käydyt sodat 5

- **Sisällissota ja Leppävaaran taistelu 11.4.1918**
 - Sodassa kuoli 41 punaista, joista 13 rintamalla
- Sotaa edelsi vallitöiden loppuminen vallankumoukseen
- Täällä oli työttömiä patterijätkiä kuin leppävaaralaisia
- Leppävaarassa paha elintarvikepula
 - Tuontivilja Venäjältä loppui
 - Vilja, liha ja maito katosivat mustaan pörssiin
 - Leppävaarassa nähtiin nälkää
 - Kunnan keittiö ja leipomo

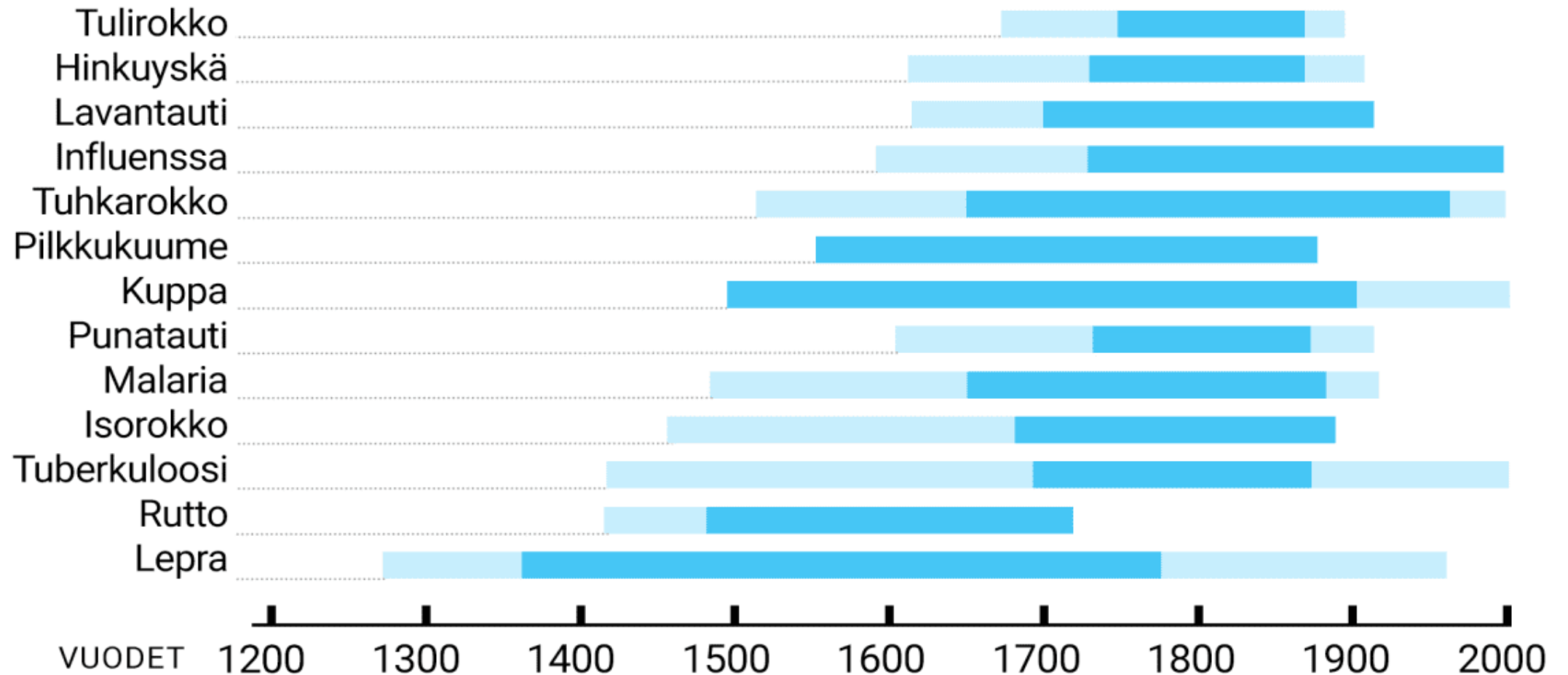
Suomen alueella käydyt sodat 6

- **Talvisota 1939-1940**
 - Helsingistä paettiin pommituksia Leppävaaraan
 - Lepuskiin harhautui Helsinkiin tarkoitettuja pommeja
- **Jatkosota 1941-1944**
 - 1942-1944 asemasodan aikana vaatetäit levisivät korsuissa
 - Täit levittivät pilkkukuumetta, joka lähti liikkeelle vankileireiltä
 - Sotilaat toivat täit kotirintamalle
 - Ihmisten ja vaatteiden täisaunotus esti ison epidemian

Vaarallisten tautien esiintymisaika Suomessa

Lähde: Mika Kallioinen: Rutto & rukous

Miten kulkutaudit ennen levisivät?

- Suomen alue on ollut syrjäinen ja harvaan asuttu
 - 1300-luvulla 65 000 asukasta, pari pikku kaupunkia
 - Turku ja Porvoo
 - Kansainvälinen kauppa vähäistä
- Sodat ja sotaväki toivat tauteja
 - Sotilaat lähetettiin talveksi kotiin
- Nälänhädät pahensivat epidemioita
 - Nälkä heikensi vastustuskykyä
 - Vaeltavat kerjäläislaumat kuljettivat tautia paikkakunnalta toiselle

Lepra - vanhin Suomen kulkutauti

- Lepra piinasi Eurooppaa 1300-1700 -luvulla
 - 1355: lahjoitus Pyhän Yrjön hospitaalille
 - Hoitona eristäminen, ei parannuskeinoja
- Leprahospitaalit kaupunkien ulkopuolella
 - Turun hospitaali siirrettiin Seiliin v. 1619
 - Potilaalla tuli olla omat ruumisarkkulaudat mukanaan
 - Hoitona paloviina: ”Olla seilissä”
 - Seilistä mielisairaala v. 1841
 - Helsingin hospitaali oli Annalanmäellä

Musta surma eli rutto 1346-1700

- Musta surma säästi Islannin ja Suomen 1300-luvulla
 - Tautia esiintyi, mutta ei epidemiaa
 - Euroopassa väestökato, 30-60% kuoli
 - Elinikä romahti 35-40 vuodesta 20 vuoteen
- Uusi epidemia Isovihan aikana 1700-luvulla
 - Levisi satamista Etelä-Suomeen
 - 10 000 kuollutta, asukkaita 65 000
 - Helsingissä 600 kuollutta eli joka kolmas
 - Karanteenit käyttöön
 - Taloissa musta risti tartunnan merkinä
 - Omat hautausmaat "Ruttopuisto"

Pilkkukuume 1550-1944

- **Pilkkukuume on ollut kautta aikojen sotilaiden riesa**
 - 1555-1558 Suuressa Venäjän sodassa kuoli 10 % sotilaista
 - Vaatetäi levittää tautia
- **1788: Ruotsi valtasi venäläisen ison sotalaivan Vladislavin**
 - Laiva tuotiin Suomenlinnaan ja miehistö maihin
 - Monisatapäinen miehistö sairasti pilkkukuumetta
 - Tauti levisi nopeasti Viaporiin, Helsinkiin ja koko Suomeen
 - Viaporista laiva vietiin Karlskronaan ja pilkkukuume sen mukana Ruotsiin

Kuppa Suomessa 1640-2000

- **Kuppa eli syfilis, bakteerin aiheuttama seksitauti**
 - Tuli Suomeen 1640 sotilaiden mukana
 - Yläluokan vitsaus
 - Hoidetaan nykyisin penisilliinillä, aiemmin elohopealla ym.
 - Kuppapotilaita: Kaarlo Kramsu, Eino Leino, Kalle Päätalo, Iivana Julma, Lenin, Paganini, Schubert
 - Kuppasyyni oli 1. terveystarkastus
- **”Lähti kuin kuppa Töölöstä”**
 - Venäjän armeijan kuppasairaala muutti Katajanokalle

Malaria Suomessa 1650-2000

- Malaria tuli Suomeen sotilaiden tuomana 1600-luvulla
- 1700-1800 -luvulla malariaa runsaasti, myös Espoossa
 - Malariaa levittänyt sääski, horkkahyttynen, talvehti sisätiloissa
 - 1750-1850 malariaan kuoli 10 000 suomalaista
 - 1800-luvulla ensimmäinen kiniinitehdas Ouluun
 - Ahvenanmaalla runsaasti tartuntoja
 - Perhekoon pieneneminen ja elintason nousu nujersi malarian Suomesta
- Myöhemmin malaria on ollut tuontitavaraa
 - Porkkalan miehitysjoukoilla oli malariaa

Tuberkuloosi tappoi vielä 1930-luvulla

- Tuberkuloosin mairinnousun aikaa Suomeen ei tiedetä
- 1900-luvun alussa alettiin keräämään rahaa parantoloiden rakentamiseen mäntykankaille
- Meltolan ja Paimion parantolat (Aino ja Alvar Aalto 1933)
 - Joulumerkit, keräykset jne.
- 1930-luvulla kuoli 10 000 ihmistä tubiin
 - Espoossa parikymmentä vuosittain
- Antibiootit, keuhkoröntgen, parantolat, hygienia ja valistus nujersivat tubin
- Venäjällä on vielä runsaasti tubia

KANSALAISET !
AVUSTAKAA TOIMINTAA
SUOMEN LASTEN
SUOJELEMISEKSI
JA
PELASTAMISEKSI
TUBERKULOSILTA

VÄHÄVARAISTEN KEUHKOVAUTUSTEN
AVUSTAMISYHDISTYS RY.

Kolera-altaan historia

- **Ensimmäinen koleratartunta Viipurissa kesällä 1831**
 - Jo elokuussa se oli Helsingissä ja Turussa
- **Toinen epidemia 1852 Helsingissä ja rannikkokaupungeissa**
 - Kolera tuli Krimin sodan sotilaiden ja miehittäjien mukana
 - Kuolleita n. 7 000, myös sisämaassa
- **1893 Silakkamarkkinoilla nauvolainen laivuri kuoli veneessään koleraan**
 - Siitä allas sai nimen Kolera-allas
- **Kolera nujerrettiin puhtaalla vedellä ja parantuneella hygienialla**

Ikivanha isorokko

- Isorokko on kiusannut ihmiskuntaa jo antiikin ajoista
 - Riehui Suomessa 1650-1850
 - Virusperäinen tartuntatauti, yleinen myös Espoossa
 - Joka kymmenes kuolema oli isorokon aiheuttama
 - Ensimmäinen rokotus Suomessa jo 1802
 - 1885 siirryttiin pakollisiin rokotuksiin
 - Viimeinen epidemia oli 1936
 - Pakollisista rokotuksista luovuttiin 1951
- WHO julisti isorokon hävitetyksi 1980

Rokotustodistus

Anttilija Arvo Rantanen
Isän tai äidin ammatti ja nimi

lapsi Aija Rantanen Rokotetun täydellinen nimi

joka on synt. 27.9. 1946 ja kirjoilla Myrskylä

seuraksessa (sivittirek:ssä) sekä asuu Leppävaara SSa,
Setä osoite

on 28.11. 1947 rokotettu isorokkoa vastaan

a)lla-ihopiirrolla, joista kehittänyt rokotusrakkulaa,

b) ihonsisäisesti tuloksellisesti rokotettu,

joten katson hänen tulleen asianmukaisesti rokotetuksi.

Myrskylä kesä kuun 11 p:nä 1947

Helga Faising
Rokotaja

100.000. 6. 45. 4207.

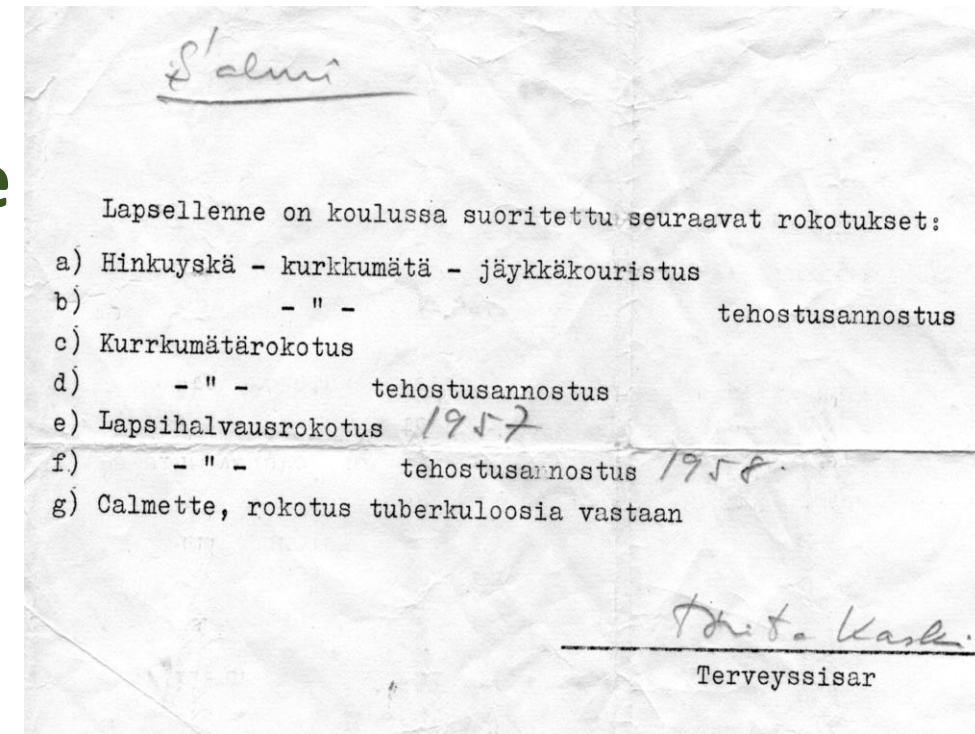
Espanjantauti

- **Maailmanlaajuinen influenssaepidemia 1918-1920**
 - **30-100 miljoonaa kuollutta**
- **Levisi Suomeen laivojen mukana 1918, kuolleita 19-27 000**
 - **Suomi oli sodan jälkeen täysin valmistautumaton**
 - **Tauti levisi ja tappoi punavankileireillä 1918-1919**
- **Ahdas asuminen lisäsi tartuntoja**
- **Jälkitautina keuhkokuume**
- **Iski erityisesti syrjäseutuihin**
 - **Inarissa terveenä vain 3 ihmistä**

Lasten tartuntatauteja

- **Hinkuyskä**
 - **Pisaratartuntana leviävä lasten kulkutauti**
 - **Tappoi lapsia enemmän kuin tuhka- ja tulirokko sekä kurkkumätä yhteensä**
- **Tuhkarokko**
 - **Virustauti, tarttuu herkästi ilmaitse**
 - **Korkea kuume, ihottuma, jälkitaudit: aivotulehdus, keuhkokuume**
- **Molemmat hävitetty Suomesta rokottamalla**

Nyt on kaikki paremmin

- **Lapsikuolleisuus romahtanut**
 - 1750 kuoli joka 5. lapsi → nyt 2 lasta/v
 - Suomessa maailman pienin
 - **Elinajanodote tuplaantunut viimeisen nälänhädän jälkeen**
 - 150 vuotta sitten 37 v → nyt 80 v
 - Terveystieteiden huolto kaikkien saatavilla
 - Ravitsemustilanne
 - Koulutettu kansa ja korkea elintaso
- Suomi on vauras, terve kansakunta**

Lähteet 1

Markku Salmen alustus Leppävaara-seuran Kansalaismuistipiirissä 17.9.2020

- Dia 1 Kuvat Wikipedia
- Dia 2 Ylä- ja alakuvat Leppävaarasta, Espoon kaupunginmuseo EKM
- Dia 3 Poltettu kylä. Albert Edelfeldtin maalaus 1879. Daniel Nyblinin valokuva. Kansallisgallerian arkisto kokoelmat, CC BY-SA 3.0
- Dia 4 Kerjäläisperhe maantiellä. Robert Vilhelm Ekmanin maalaus 1860. Ateneumin taidemuseo. Finna.
- Dia 5 Nälkävuoden leipäjono. Sata köyhää kutsuttiin vuoden 1868 pitkänäperjantaina tarjotulle päivälliselle. Osa on päässyt jo pöydän ääreen, osa jonottaa taustalla vuoroaan. Etualalla tilaisuuden järjestäjiä. Kuva: Museovirasto
- Dia 6 Stora ofreden. Geni.com
- Dia 7 Pähkinäsaaren rauhan raja ja sairastavuus. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL
- Dia 8 Ruotsin nousu suurvallaksi. Matti Pakarinen. SlidePlayer
- Dia 9 Nuijasota. Tiede-lehti.
- Dia 10 Värälän rauha. Wikipedia
- Dia 11 Ruotsinsalmen meritaistelu. Albert Edelfeldt. Peda.net
- Dia 12 Albergan punakaarti. Espoon kaupunginmuseo EKM
- Dia 13 Valonheitinpatteri ”Tyttö”, Mäkkylä Leppävaara. Kuva Sotamuseo Leo Vepsäläinen
- Dia 14 Vaarallisten tautien esiintymisaika Suomessa. Mika Kallioinen, Rutto & rukous.
- Dia 15 Aboa Vetus & Ara Nova

Lähteet 2

- Dia 16** Yläkuva: Keskiaikainen piirroskuva esittää spitaalista, joka ilmoittaa itsestään räikän tai kastanjettien kaltaisen soittimen avulla. Kuva: PD/Bibliothèque Nationale de France.
Alakuva: Seilin saarelle tulevalla spitaalisella piti olla arkkulaudat mukanaan. Yle, Elävä arkisto
- Dia 17** Ruttotohtori. Naamari, jonka ”nokassa” pidettiin yrtejä, naamio ja puku suojasivat tartunnalta. Paul Fürstin kaiverrus Doktor Schnabel von Rom, 1656. Wikipedia
- Dia 18** Linjalaiva Vladislavin arvellaan näkyvän taustalla Per Krafft vanhemman teoksessa ”Kaarle-herttua Suursaaren taistelussa”. Ruotsin kansallismuseo (Nationalmuseum)
- Dia 19** Sukupuolitautilien pelättiin leviävän laivaliikenteen mukana ja lääkäri tarkasti maihin tulevat merimiehet. Hangon satama 1890-luvulla. Helsingin kaupunginmuseo. Telma-lehti.
- Dia 20** Apteekkari Johan Julin perusti Ouluun Suomen ensimmäisen malarialääkettä valmistaneen kiniinitehtaan 1800-luvun alussa. Julinin muistolaatta entisen Oulun Vanhan Apteekin ulkoseinässä. Kuva Timo Sipola/ Yle
- Dia 21** Vähävaraisten keuhkotautisten avustamisyhdistys ry. Kuva IS.fi
- Dia 22** Kolera-allas, silakkamarkkinat 1912. Helsingin kaupunginmuseo.
- Dia 23** Isorokon rokotustodistus. Arvo Rantanen, Leppävaara-seuran arkisto.
- Dia 24** Santahaminan vankileiri ja hautausmaa 1918. Helsingin kvartti, kaupunkitiedon verkkolehti 17.3.2015
- Dia 25** Koululaisen rokotustodistus. Markku Salmi, Leppävaara-seuran arkisto
- Dia 26** Yläkuva: Bergansin pojat vuosisadan alussa. Hilikka Helsti, Leppävaara-seuran arkisto
- Dia 26** Alakuva: Leppävaaran Pallo Lekan joukkue P2004-ikäluokassa voitti sarjansa Helsinki Cupissa 2019. Kuva: Lepa